

Tóth Anikó Panna: Jól segíteni

Recenzió a Sárospataki Füzetek Teológiai Tudományos Szakfolyóirat - 2024. évi 28. évfolyam 3. szám - „Hogyan segíthetünk? Szociális munka és a kereszténység” című tematikus számáról

A Sárospataki Református Hittudományi Egyetem tudományos szakfolyóirata, a *Sárospataki Füzetek* 2024. évi 28. évfolyamának 3. száma „Hogyan segíthetünk? Szociális munka és a kereszténység” címmel jelent meg. Szeretnék ebből 5 tanulmányt ajánlani, melyekről azt gondolom, hogy minden szociális munkás hallgató és a gyakorló szakember számára érdekes és hasznos lehet. Recenziómnak a „*Jól segíteni*” címet adtam, hiszen a számot olvasva ez az első gondolat, ami eszembe jut. Minden írás azt járja körbe, mit tehetünk segítőként, hogy a munkánk professzionális és etikus legyen. Vizsgáljuk meg önmagunkat és a saját működésünket, értsük meg mélyebben a társadalmi problémákat, a klienseink helyzetét és nézőpontját, valamint az ellátórendszer működését és hiányosságait – hogy valódi, működő megoldásokat találjunk!

Flaskár Melinda és Elek Gabriella tanulmánya a Vissi Református átmeneti anyaotthonban zajló szakmai munkáról, a családok átmeneti otthona jellegzetességeiről szól. Bemutatják, hogyan jött létre az intézmény ezen a Borsod-Abaúj-Zemplén vármegyei zsáktelepülésen, milyen jogszabályi háttér szerint működik. Az anyaotthonba az egész ország területéről fogadnak klienseket, működési engedélye szerint összesen 30 főt (9 édesanyát és gyermekeiket). Leírják, hogyan zajlik itt a családsegítés, mi a napirend jelentősége és értelme, a családgondozók hogyan igyekeznek a szülői kompetenciákat fejleszteni és háztartásvezetési ismereteket átadni az édesanyáknak. Ezek alapján és a tanulmány végén szereplő két esetleírás alapján megértjük, hogy milyen kihívásokkal teli területről van szó, amelyen szívvel-lélekkel dolgozó szociális munkások dolgoznak. Számomra, szociálpolitikusként a legérdekesebb az intézményrendszer és az intézmény diszfunkcióiról szóló rész, melyben rámutatnak, hogy a családok hajléktalanságból való kigondozása nem elég hatékony, a családok bent ragadnak a rendszerben, vándorolnak az intézmények között. Megoldás lehetne, ha egymásra épülnének a szociális ellátások, a kiléptetési rendszert fejlesztenék: félutas lakásokra, kiléptető lakásokra, szociális bérlakásokra lenne szükség. A jogilag erre kötelezett települések nagyon gyakran nem hozzák létre a családok átmeneti otthonának intézményét, emiatt nem tudják elhelyezni a gyermeket, illetve annak családját. Az intézmények telt házzal működnek és várólisták vannak, a krízishelyzetbe kerülő családokat nem tudják befogadni. Az önkormányzatok mulasztásos jogsértésének még sincs különösebb következménye. Az is probléma, hogy az intézményeket sokszor falvakba telepítik, aminek látens célja lehet, hogy így próbálják kiszorítani a problémát a többségi társadalom látóköréből. A falvakba telepítés előnye, hogy alacsonyabb létesítési költségekkel jár, de a kliensek szempontjából csapda egy ilyen intézménybe kerülni, hiszen a falvakban nagyon kevés a munkalehetőség, és ha nincs stabil bevételük, akkor nem tudnak önállósodni, albérletbe költözni. A családgondozók kezében nincs olyan komplex szociálpolitikai eszközrendszer, melynek segítségével képesek lennének a tartós hajléktalanság

problémáját kezelni. E problémák miatt a családok többségének kigondozása nem történik meg. A siker nagyon ritka ezen a területen, de a szociális munkások igyekeznek az apró előrelépésnek, fejlődésnek is örülni. A tanulmány végén a visszi intézményből megismerhetünk két, ezt példázó esetet, melyekben sikerült motiválni a klienseket, otthonossá tenni az intézményt, a szülő-gyermek kapcsolatot erősíteni a mesélés által, és látjuk, hogy ez a minőségi változás milyen sokat jelent a kliensek életében.

Gulyás Klára „Az érintettek nézőpontja. Antropológiai dokumentumfilmek mint pedagógiai eszközök a pedagógus- és a társadalomtudományi képzési területeken” című tanulmányában azt vizsgálta, hogy mi indokolja az antropológiai látásmód és a részvételiség alkalmazását a szociális képzési területen és a pedagógusképzésben. Az általa ismertetett kutatási eredmények szerint a pedagógusok és a szociális szakemberek körében is jelen van a romákkal/cigányokkal kapcsolatos előítéletesség, ami negatív hatással van a munkájukra. Azok a pedagógusok, akiknek az attitűdje nem befogadó, nem tudnak/akarnak részt venni a deszegregációs folyamatokban, és az előítéletes szociális munkások pedig gyakran paternalista módon viszonyulnak a kliensekhez, életformájukban teljesen asszimilálni akarják őket, a roma kliensekhez való hozzáállásuk diszkriminatív lehet. Probléma, hogy a felsőoktatásba belépő hallgatóknak nagyon gyakran egy ideáltipikus, sokszor misztikus és leegyszerűsített roma/cigánykép él a fejükben és a hallgatók a képzés során jellemzően bár elméleti ismereteket kapnak, de nem ismerik meg a célcsoport belső nézőpontját, saját perspektíváját. Jellemzően a szakmai gyakorlatokon sincs lehetőségük a kliens szemszögéből látni a dolgokat, megérteni a helyzetet. A tereptanár segíti a hallgatókat, az ő szűrőjén keresztül látják a célcsoportot és az ő narratívája alapján ismerik meg az adott társadalmi csoport helyzetét, azonosítják az élethelyzetükből adódó problémákat. Ebből kifolyólag sajnos akár az is előfordulhat, hogy tovább erősödnek az előítéleteik, hogy összemoszák a szociális és etnikai dimenziókat. Felmerül a kérdés, hogy mit tehetünk, hogy ezt elkerüljük? Természetesen egyáltalán nem az a megoldás, hogy kiválasztjuk a „tökéletes” gyakorlati intézményt, burokokban tartjuk a hallgatókat, hanem a hallgatók szakmai kompetenciáit, reflektív és kritikai gondolkodásmódját kell fejlesztenünk. Képesse kell tenni őket arra, hogy reflektálni tudjanak az integrációt gátló attitűdökre, jelenségekre, irányokra, teret kell adni a gyakorlat feldolgozó szemináriumokon a vitára. Nagyon hasznos és inspiráló, ahogy Gulyás Klára bemutatja ehhez kapcsolódó saját oktatói tapasztalatát, azt, hogy ezeknek a témáknak a feldolgozására milyen antropológiai dokumentumfilmeket és innovatív pedagógiai módszereket alkalmaz. A Kisvilágok filmsorozat részeit elemzik például a hallgatókkal, mely sorozat minden része egy-egy lokális közösség mindennapjaiba enged betekintést. A filmek segítségével a helyi közösség saját nézőpontját, az ott élők vélekedéseit, kapcsolati viszonyait, együttélési helyzetait ismerhetik meg. Ez a szociális munkás hallgatók számára létfontosságú, hiszen a helyi közösség mélyreható ismerete nélkül nem lehet integrációs folyamatokat vagy bármilyen változást előidézni. Részletesen bemutatja azt is, hogyan zajlik a filmek feldolgozása, milyen módszereket alkalmaz, hogy építkezik az egymást követő félévekben, hogyan bontanak ki és vizsgálnak egyre mélyebben egy-egy témát. A filmek alkalmasak lehetnek a szemléltetésre, érzékenyítésre, és ahhoz kapcsolódóan feladatként a segítő szakember kompetencia térképét elkészíthetik, cselekvési tervet dolgoznak ki, foglalkozástervet készítenek, mely a közösség szociális képességeinek fejlesztésére irányul. A gondolattérkép, problémafa, érintettek térképének, szófelhőnek, eszköz-célfának az

elkészítése is segítheti a hallgatókat ebben a munkában, erre is láthatunk a tanulmányban konkrét példákat. Ezek az ötletek, módszerek a szociális szakemberek képzésében, továbbképzésében és a szociális szakmai tanárképzésben is nagyon jól használhatóak lehetnek.

Hüse Lajos tanulmánya fontos és aktuális kérdést tárgyal: hogyan képes a szociális munka hatékonyan reagálni a települési depriváció komplex következményeire. Bemutatja, mi a depriváció, mi áll a háttérben, hogyan kapcsolódnak össze a különféle hátrányok. Megvizsgálja, hogyan hatnak a területi gazdasági-társadalmi különbségek és a településnagyság együttesen az ott élő családok életesélyeire. A szerző szerint a települési szintű depriváció négy típusú léttérben jellemző, ezek a fogyó népességű kisfalvak, a zajló vagy már lezárult státuszcsere által érintett falvak, a gettósodó városi negyedek és a leszakadó kis- és nagytérségek centrális városai. Bemutatja a települési szintű depriváció egyénre ható következményeit és azt, hogyan kísérelnek meg boldogulni ilyen körülmények közt az emberek. Rámutat, hogy a szegénység kultúrája segíti ugyan az alkalmazkodást, a napi túlélést, azonban ez a kultúra megerősíti a társadalmi kirekesztettséget és konzerválja a hátrányokat, megakadályozza, hogy az érintettek kikerüljenek a szegénységből. A meglévő elméletek bemutatásakor és Bokor Ágnes deprivációs modelljének továbbfejlesztésekor érezhetően terepi tapasztalatokra is támaszkodik. A tanulmány középpontjában az a kérdés áll, hogy hogyan reagálhat erre a komplex problémára a szociális munkás, milyen lehetőségek vannak, milyen beavatkozások, módszerek működhetnek. A szerző kiemeli, hogy a deprivált településeken végzett szociális munka nem irányulhat kizárólag a szegénység és a munkanélküliség csökkentésére, szükség van a közösség fejlesztésére, a bizalom erősítésére, empowermentre, resztoratív szemléletre és módszerekre is. Áttekinti, hogy közösségi, családi és egyéni szinten milyen lépések lennének szükségesek, milyen jellemzői vannak a jól működő segítő kapcsolatnak. A szerző ökológiai és evolúciós pszichológiai nézőpontból elemzi a helyzetet és gondolkodik a beavatkozási stratégiáról, kibontja, hogy miért és hogyan teszi ezt. Felüdülés ezt olvasni, a komplex probléma megértésének igénye, a rendszerszemlélet, ez a fajta tudatosság, reflexió, a szociális munkás saját gyakorlatának megvizsgálása, attól tartok ritkaság, de feltétlenül szükséges a hatékony munkához.

Patyán László, aki a szám szerkesztője is, az időskorúak ellátásának regionális kihívásait vizsgálta az Észak-Alföldi és az Észak-Magyarországi régiókban zajló folyamatokra összpontosítva. A tanulmány elején kompakt áttekintést kapunk az európai, előregedő társadalmak jellemzőiről, a megfigyelhető demográfiai és társadalmi folyamatokról, nemzetközi és hazai trendekről. Bár hatalmas szakirodalma van ennek a szerteágazó témának, mégis nehéz ehhez hasonló, az ismereteket jól szintetizáló, elemző összefoglalót találni, ami akár a szociális munkás hallgatók felkészüléséhez is nagy segítség lehet. Kutatási eredmények alapján ismerteti a hazai gondozási szektort, megállapítja, hogy a gondozási rendszer alacsonyban fejlett, az igénybe vevőkből alacsony elégedettséget kiváltó, viszonylag alacsony költségekkel működő rendszer, mely komoly fejlesztésre szorul. A formális gondozás számos problémával küszködik, különösen a bentlakásos ellátás területén. Elemzi a gondozási szektorban dolgozók és a gondozást vállaló családtagok helyzetét az elérhető adatok másodelemzésén keresztül. Felhívja a figyelmet a megfigyelhető olyan súlyos problémákra, mint az állandósulni látszó szakemberhiány, a növekvő gondozási terhek, ami a szakmai munka

minőségét veszélyezteti, és a családi gondozást végzők támogatásának hiányosságaira is rámutat. A tanulmány másik fókuszában az egyházi fenntartók szerepének és felelősségének értelmezése és elemzése van, ennek kapcsán a szerző úgy látja, hogy az erős, összetartó közösség, az önkéntesek bevonása, a keresztény szemlélet komoly pluszt, hozzáadott értéket jelenthet az idősek segítésében és az aktív időskor támogatásában.

Sándor-Lenkei Aida „Hogyan segítsünk jól a kapcsolati erőszak áldozatának? A bántalmazott útja a krízisellátó rendszerben” című, igazán olvasmányos tanulmányában bemutatja, hogy mi a kapcsolati erőszak és milyen formái vannak, mi jellemző a bántalmazóra és az áldozatra. A kapcsolati erőszak dinamikájának részletes ismertetése alapján megérthetjük, hogy a bántalmazott miért marad sokáig a toxikus párkapcsolatban, miért tűr, vagy épp miért tér vissza oly gyakran a bántalmazóhoz. A szerző saját szakmai tapasztalatai alapján több ábrában, illetve táblázatban szemlélteti, hogy melyek azok a mondatok, reakciók, megjegyzések, kérdések, melyek – még ha akaratlanul is - áldozathibáztatók, melyeknek negatív üzenete van, ami hallatán a kliens teljesen leblokkol, ami miatt nem fog megbízni bennünk, ami az önértékelését tovább rombolja. Aztán megtudjuk, hogy ezeket hogyan kerülhetjük el, a kapcsolati erőszak természetével tisztában levő, tudatos segítőként hogyan tudunk hatékonyan kommunikálni. Nagyon konkrét, gyakorlati példákat hoz, ami hatalmas segítség egy kapcsolati erőszak kezelésében még nem járatos szociális munkásnak. Megtudhatjuk, hogyan érdemes az áldozat felé közelíteni, hogyan tudunk jól segíteni nekik, mi lehet a beavatkozás célja, milyen lépéseket tehetünk. A tanulmány elsősorban a kapcsolati erőszak pszichodinamikai folyamataira, idősíkjára és ciklikus változásaira, a hatékony segítői kommunikációra fókuszál. Hasznos lett volna, ha - ahogyan a cím is sugallja - legalább röviden írt volna a rendszerszintű válaszokról, áldozatsegítésről. Mi történik akkor, ha elszánja magát az áldozat és segítséget kér, mit tudunk neki kínálni, milyen szolgáltatásokat vehet igénybe, valódi védelmet és segítséget kap-e az áldozat? Sajnos tudjuk, hogy bár voltak ezen a téren előrelépések, de még mindig komoly hiányosságok vannak és a segítő mozgástere sokszor erősen behatárolt. Összességében ez is kiváló írás, melyet – a számban szereplő többi tanulmányhoz hasonlóan - a szociális munkás hallgatók képzésében biztosan fogok használni!

Bízom benne, hogy meghoztam a kedvet az olvasáshoz! A Sárospataki Füzetek 2024/3. száma online, ingyenesen elérhető a <https://acad.hu/ojs/index.php/sf/issue/view/27/75> linken.